

ANNA RUTKA

PORTRET KOBIETY Z KRYZYSEM KULTURY W TLE:
MARLENE STREERUWITZ *ENTFERNUNG*. (2006)
I INGA IWASIÓW *NA KRÓTKO* (2012)

A b s t r a k t. Niniejszy artykuł poświęcony jest komparatystycznej analizie dwóch współczesnych powieści: *Entfernung*. austriackiej pisarki Marlene Streeruwitz i *Na krótko* polskiej autorki Ingi Iwasiów. Refleksją łączącą obie powieści jest diagnoza kondycji współczesnej kobiecości w powiązaniu z aktualnymi przemianami społecznymi i kulturowymi. W świecie coraz dynamiczniejszej technologizacji, digitalizacji, biurokratyzacji i wzrastającego znaczenia praktycznej fachowości kwalifikacje kształcone przez humanistykę, takie jak wrażliwość moralna i estetyczna, zdolność przenikliwej interpretacji i wartościującej oceny rzeczywistości, boleśnie tracą na znaczeniu. Kobiety, które dzięki prawom osiągniętym przez ruchy emancypacyjne XX wieku uzyskały wolny dostęp do świata kultury i życia uniwersyteckiego, stają obecnie w obliczu kryzysu tych sfer, co zmusza je do nowego samookreślenia.

W 1994 r. peruwiański pisarz i laureat Nagrody Nobla Mario Vargas Llosa postawił, a następnie uzasadnił przykładami tezę, mówiącą, że w przyszłości kultura będzie kształtowana głównie przez kobiety, mężczyźni zaś będą w niej odgrywać rolę marginalną – jedynie jako pośrednicy. Na poparcie swojej prognozy Llosa przytoczył statystyki dokumentujące zdecydowaną przewagę kobiet we wszystkich sektorach studiów humanistycznych, a także w czytelnictwie literatury pięknej. Przy tym pisarz określił humanistykę jako tożsamą z pojęciem kultury w szerokim znaczeniu, wykluczając z niej wszystko, co ma związek z techniką, specjalizacją i zagadnieniami czysto praktycznymi, a więc obszarami należącymi do tego, co zwykło się określać mianem cywilizacji. Llosa nie pokusił

się jednak o spekulacje na temat, w jaki sposób i w jakim kierunku przebiegną zmiany sfeminizowanej kultury, pozostawiając te kwestie otwartymi¹. Doświadczenia ostatnich lat zdają się w pełni potwierdzać słuszność tezy postawionej przez Peruviańczyka. Tendencją czasów współczesnych istotnie jest żeńska dominacja w kształtowaniu humanistyki tak w Europie, jak też w Ameryce i wielu innych regionach świata. Równoległe do tego humanistycznego pędu kobiet zaobserwować możemy nieprzerwaną męską dominację w dziedzinie techniki, nowych technologii, gospodarki, polityki – krótko mówiąc: w sferach życia społecznego będących domeną władzy i finansów.

Wokół problemu statusu i kondycji kobiety w realiach współczesnego świata, a w szczególności związku kobiecości z kulturą, ogniskują się narracje dwóch powieści powstałych w XXI wieku: *Entfernung*.² austriackiej pisarki Marlene Streeruwitz i *Na krótko*, której autorką jest Polka – Inga Iwasiów. Komparatystyczna analiza obu utworów pozwala uchwycić i bliżej scharakteryzować specyfikę przemian, jakim podlegają obecnie procesy kulturowe, jak też rola kobiet i konstrukcje kobiecości w ponowoczesnym, zglobalizowanym świecie. Zestawienie powieści autorki polskiej i austriackiej wydaje się uzasadnione nie tylko ze względu na podobną w obydwu utworach diagnozę interdependencji współczesnego stanu kultury i kobiecości, lecz również z racji nader zbliżonych sylwetek literackich i światopoglądowych obu pisarek. Liczne paralele między obydwoma dziełami literackimi, jak też intelektualnym zamysłem Streeruwitz i Iwasiów stanowią również, już same w sobie, dowód na ponadnarodowe trendy społeczno-kulturowych transformacji w zglobalizowanym i zmedializowanym świecie.

MARLENE STREERUWITZ I INGA IWASIÓW – FEMINISTYCZNE GŁOSY Z AUSTRII I POLSKI

Marlenę Streeruwitz (ur. w 1950 r. w podwieńskim Baden) i Ingę Iwasiów (ur. w 1963 r. w Szczecinie) łączy przede wszystkim pokrewieństwo światopoglądowo-pisarskie, którego podwaliną jest zaangażowanie feministyczne.

---

¹ M. V. LLOSA, *Wie Froschhaut in der Sonne. Die Kultur der Zukunft wird von Frauen bestimmt*, „Die Süddeutsche Zeitung” 1994, nr 231.

² Powieść Marlene Streeruwitz nie została przetłumaczona na język polski. Tytułowe Niemieckie „Entfernung” przetłumaczyć można jako „oddalenie”, „odległość”, co uzasadnione jest podróżą głównej bohaterki z rodzimego Wiednia do Londynu. „Entfernung” może oznaczać również „usunięcie” – w tym wypadku usunięcie protagonistki z jej stanowiska menedżerki kultury.

W twórczości literackiej, jak i tekstach naukowych i publicystycznych obu pisarek uderza pogłębiona refleksja nad kategorią gender i strukturami społeczeństwa patriarchalnego, co sprawia, że w swoich krajach obie mają od lat ugruntowaną pozycję artystyczną i krytycznoliteracką. Marlene Streeruwitz zadebiutowała w latach 90. XX wieku, pisząc dla teatru sztuki demaskujące struktury panowania, będące stałą i wciąż powracającą historią władzy³. Narastające rozczarowanie komercjalizacją życia teatralnego skłoniło pisarkę do odejścia od teatru. Od 1996 r. pisze tylko prozę, analizując oblicza współczesności ze szczególnym wyczuleniem na świat kobiet. Austriaczka w sposób programowy skupia się na przedstawianiu „kompleksowości kobiecej codzienności”⁴, czyniąc z niej kontrpunkt dla tematyki kanonicznych tekstów literatury. Feministyczna perspektywa przyjęta przez Streeruwitz w przedstawianiu kwestii kobiecych ogniskuje się od lat niezmiennie wokół uświadamiania (*Aufklärung*) i emancypacji⁵. Jej twórczość konsekwentnie obnaża konsumpcyjne społeczeństwo, zdominowane przez pieniądź i rządzone przez mity patriarchy, które wciąż jeszcze podskórnie funkcjonują w strukturach „postpatriarchalnego świata”⁶. Polityczne i społeczne zaangażowanie pisarki skłania ją do refleksji nad relacjami panowania odbijającymi się w języku. Tematami wciąż powracającymi w jej prozie literackiej i eseistycznej są ponadto powierzchowność i skomercjalizowanie kultury, a także zagrożenia, jakie niesie dla demokracji neoliberalizm i pustota niektórych propozycji świata mediów dla odbiorcy masowego. Ów temperament polityczno-społeczny stawia Streeruwitz obok innej Austriaczki, Elfriede Jelinek, której zaangażowana literatura feministyczna i społeczno-krytyczna nagrodzona została w 2004 r. literackim Noblem.

Inga Iwasiów jest poetką i prozaiczką, lecz również słynną badaczką i krytyczką literatury oraz redaktorką „Pograniczy”. W swojej pracy naukowej szczytna literaturoznawczyni podejmuje próbę zreinterpretowania wielu utworów kanonicznych. Jej monografie poświęcone prozie Włodzimierza Odojewskiego

---

³ Por. U. HAB, M. STREERUWITZ, „*die leerstelle zu sehen. Das wäre es*“ *Ein Gespräch über das Theater*, w: M. Streeruwitz. *Text + Kritik*, red. H.L. Arnold, München: Richard Boorberg Verlag 2004, s. 65.

⁴ S. HARENBERG, *Liebe, Sexualität, Erotik? „Verführungen. 3. Folge Frauenjahre.“ von Marlene Streeruwitz*, w: *Lustfallen. Erotisches Schreiben von Frauen*, red. CH. KALKUHL, W. SOLMS, Bielefeld: Verlag Aisthesis 2003, s. 49.

⁵ Por. D.C.G. LORENZ, *Feminismus als Grundprinzip und Autorenposition bei Marlene Streeruwitz*, w: „*Aber die Erinnerung davon.*“ *Materialien zum Werk von Marlene Streeruwitz*, red. J. Bong, R. Spahr, O. Vogel, Frankfurt a. M.: Fischer Verlag 2007, s. 51.

⁶ Por. M. STREERUWITZ, *Können. Mögen. Dürfen. Sollen. Wollen. Müssen. Frankfurter Poetikvorlesungen*, Frankfurt a. M.: Suhrkamp 1998, s. 15.

oraz twórczości Leopolda Tyrmanda wykorzystują narzędzia krytyki feministycznej⁷. Krytykę feministyczną Iwasiów włączyła do polskiej teorii literatury przede wszystkim poprzez swoją rozprawę *Rewindykacje. Kobieta czytająca dzisiaj*⁸, w której podejmuje szereg krytycznych analiz poświęconych męskiemu tekstowi kultury, wykazując m.in., że płeć i pisanie/czytanie to pojęcia ściśle ze sobą powiązane. Jej eseistyczna książka-wykład *Gender dla średnio zaawansowanych* weszła na stałe do kanonu polskich opracowań z zakresu Gender Studies. Wydana w 2012 r. książka *Na krótko* jest trzecią powieścią Ingi Iwasiów po *Bambino* (2008) i jej kontynuacji *Ku słońcu* (2010). Wszystkie trzy utwory tworzą chronologiczną całość, połączoną postaciami bohaterów. W *Bambino* autorka opowiada, na podstawie losów przesiedlonych do Szczecina Kresowiaków, powojenną historię Polski aż do wprowadzenia stanu wojennego. *Ku słońcu* jest kontynuacją życiorysów bohaterów i bohaterek z pierwszej powieści osnutą wokół transformacji ustrojowych po 1989 r. *Na krótko* odczytać można jako trzecią część trylogii, chociaż znajdujemy tu kontynuację tylko wybranych wątków z poprzedniej powieści, dotyczącą małżeństwa Sylwii, wykładowczynie literaturoznawstwa, i jej męża Tomka. Akcja powieści rozgrywa się w niedalekiej, bliżej niesprecyzowanej przyszłości, przy czym czytelnik sam musi zrekonstruować wydarzenia i przemiany polityczno-społeczne poprzedzające narrację.

ENTFERNUNG. I NA KRÓTKO – KOBIECY OGLĄD RZECZYWISTOŚCI XXI WIEKU

Porównawcze zestawienie *Entfernung.* i *Na krótko* może się wydać zrazu trudne. Oba utwory różnią się bowiem diametralnie formą oraz sposobem prowadzenia narracji. Powieść Streeruwitz napisana jest w charakterystycznym dla naturalizmu stylu sekundowym, będącym radykalnie osobistym i subiektywnym zapisem kobiecego spojrzenia na rzeczywistość i własną tożsamość. W charakterystycznym dla siebie stylu językowym, porównywanym do staccato, autorka protokołuje „uszkodzoną kronikę uszkodzonego życia”⁹. W krótkich, często eliptycznych zdaniach, pozbawionych wszelkiego ornamentu i zakłóconych natar-

⁷ I. IWASIÓW, *Kresy w twórczości Włodzimierza Odojewskiego. Próba feministyczna*, Szczecin: W.A.B. 1994; TAŻ, *Opowieść i milczenie. O prozie Leopolda Tyrmanda*, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2000.

⁸ TAŻ, *Rewindykacje. Kobieta czytająca dzisiaj*, Kraków: Universitas 2002.

⁹ M. STREERUWITZ, *Entfernung.*, Frankfurt a. M.: Fischer Verlag 2006, s. 17.

czywie stawianą kropką¹⁰, dochodzi do głosu główna bohaterka, Selma Brecht-hold, zdająca relację ze zniewag i zranień, jakich doznała w życiu prywatnym i zawodowym. Czterdziestodziewięcioletnia Selma, kobieta niezamężna i bezdzietna, związana jest ze światem kultury. Punktem wyjścia jej monologu, zarejestrowanego „bez wytchnienia”, jest dwoista klęska – zawodowa i osobista. Protagonistka w tym samym czasie zostaje zwolniona ze stanowiska menadżerki kultury i porzucona przez wieloletniego partnera życiowego, który „wymienił” ją na kobietę młodszą i oczekuje z nią dziecka. Udziałem czytelnika staje się swoisty strumień świadomości Selmy, której myśli ogniskują się wokół rozpaczliwych prób podjęcia walki o sens dalszego życia zawodowego i prywatnego. Bohaterka wyjeżdża do Londynu, aby w akcie desperacji przekonać swego dawnego brytyjskiego współpracownika do awangardowego projektu inscenizacji sztuk Sarah Kane i z oddalenia (tytułowe „Entfernung”) spojrzeć na swoje pokiereszowane życie. Jej londyńska przygoda znajduje dramatyczny finał w zamachu terrorystycznym na londyńskie metro 7 lipca 2005 r., w który mimowolnie wpleciony zostaje los kobiety, ukazując tym samym nieuchronność współczesnych procesów globalizacyjnych.

W porównaniu z klaustrofobicznie subiektywistyczną perspektywą Streeruwitz powieść Ingi Iwasiów otwiera szerszy krąg narracyjny. Fabuła *Na krótko* koncentruje się wokół losów dwóch kobiet – Sylwii i Ruty – i ich dotkniętych kryzysem małżeństw. Sylwia, profesorka literaturoznawstwa, ucieka przed zawodowym kryzysem spowodowanym fatalną zapaścią humanistyki i przed wyobcowaniem małżeńskim w podróż do bliżej nieokreślonego miasta w Europie Wschodniej. Akcja rozgrywa się w nieodległej przyszłości, w której zaszły ważne transformacje w strukturach Unii Europejskiej, określane jako zwrot neolokalny. Niektóre państwa, głównie wschodnioeuropejskie, odłączają się od wspólnoty, odrzucają kapitalizm i prowadzą politykę protożsamościową, w wyniku której wielu mieszkańców emigruje. Do prowincjonalnego miasta w takim właśnie, przypominającym skansen, państwie trafia Sylwia, która w ramach unijnego programu muzealniczego zbiera informacje i sporządza raporty na temat czytelnictwa polskich książek w lokalnych bibliotekach. Przebywając w obcym mieście, bohaterka trafia do staromodnego salonu fryzjerskiego Ruty. Losy obu kobiet „na krótko” splatają się, gdyż Sylwia postanawia wynająć na miesiąc mieszkanie Witka, brata Ruty. Historia napisana przez Iwasiów skupia się głównie na kobietach, obrazując wielowarstwowo świat kobiecej wrażliwości i problemów na tle nowych wyzwań,

---

¹⁰ O „ontologicznej” funkcji kropki por. M. STREERUWITZ, *Sein. Und Schein. Und Erscheinen. Tübinger Poetikvorlesungen*, Frankfurt a. M.: Suhrkamp 1997, s. 46, 48.

jakie niesie z sobą zdigitalizowana, zglobalizowana i owładnięta przez unijną biurokrację przyszłość. Powieść nie wyklucza jednak ze swego oglądu mężczyzn, których postacie nakreślone zostały z dużą wrażliwością i przenikliwością.

Bohaterka powieści Ingi Iwasiów rzucona została w realia tylko pozornej przyszłości. „W rzeczywistości”, jak zauważa sama autorka w wywiadzie na temat swojej książki, „są to jej najbliższe konsekwencje”, gdyż pewne zjawiska, jakich dotyka powieść, np. „sztafaż technologiczny”, to już dzisiejsze realia, w których żyjemy i na które się zgadzamy¹¹. Zestawiając Selmę z powieści Streeruwitz, której historia w sposób nader precyzyjny nakreślona została na tle neoliberalnego i zglobalizowanego społeczeństwa europejskiego 2005 r., z Sylwią z *Na krótko*, można skonstatować, że przedstawiony kryzys kobiecości jest w obu przypadkach osadzony w bardzo podobnym układzie odniesienia. Poczucie osobistego i zawodowego wykluczenia związane jest bowiem nierozzerwalnie z dynamiką współczesnych procesów społeczno-politycznych i gospodarczych, które determinują nowy kryzys kobiecości. Prześledzenie tych powiązań w obu powieściach będzie celem poniższej analizy porównawczej.

KOBIECA PODRÓŻ DO OBCEGO MIASTA

Narracja obu książek oparta jest w dużej mierze na wątku podróży, zmiany miejsca i doświadczeniu obcości miasta. Jak wspomniano, bohaterka *Na krótko* wyjeżdża w ramach projektu europejskiego do prowincjonalnego miasta wschodnioeuropejskiego. Oficjalnym celem jej podróży jest sporządzanie statystyk i raportów na temat czytelnictwa polskich książek w tamtejszych bibliotekach. Nieoficjalnie natomiast owa podróż jest czymś więcej – oznacza ucieczkę od życiowego *status quo* oraz pełnej frustracji rzeczywistości zawodowo-mażeńskiej. Podróż na Wschód stanowi jednocześnie świadomy odwrót od pogoni za nowoczesnością w państwach unijnych. Sylwia odwiedza „skansen, poza Unią”¹² w poczuciu, że Wschód ma jedną ważną zaletę, a mianowicie „ceni tradycję”¹³. Wizyta w obcym mieście jest więc odzwierciedleniem chęci przeciwstawienia się ogólnemu prądowi ku ultranowoczesności, a zarazem obrazuje nowy, „nieskonkretyzowany”¹⁴ etap, na jakim znalazła się bohaterka. Panujący na prowincji „stan

¹¹ Por. wywiad Anki Król z Ingą Iwasiów dla FEMINOTEKI: http://www.feminoteka.pl/readarticle.php?article_id=1184 (ostatnie wejście 5.11.2012).

¹² I. IWASIÓW, *Na krótko*, Warszawa: Wielka Litera 2012, s. 64.

¹³ Tamże, s. 80.

¹⁴ Tamże, s. 204.

oczekiwania przechodzącego w rezygnację pasował do niej”¹⁵. Na końcu powieści Sylwia postanawia przedłużyć czas wyjazdu, gdyż „[m]a ochotę tu pobyc bez celu”¹⁶. Wynajęcie cudzego mieszkania przenosi protagonistkę w stan duchowego tranzytu, „pomiędzy samą sobą a kimś, kto zajmował jej miejsce”¹⁷. Stopniowe osvajanie miasta, będące *de facto* „oswajaniem obcości”¹⁸, pełni istotną funkcję kojącą, zezwala na złapanie oddechu i pewne przeczekanie stanu atrofii woli, w którym od jakiegoś czasu znajduje się kobieta.

Również bohaterce *Entfernung.*, Selmie, wyjazd z rodzinnego Wiednia do Londynu ma pomóc w złapaniu pewnego dystansu i zapewnić jej możliwość przemyślenia opresyjnej sytuacji zawodowej i prywatnej¹⁹. Tytułowe „oddalenie” okazuje się jednak przekleństwem. Londyn jako „stolica bezwzględności”²⁰, symbol surowości zglobalizowanego życia przerasta ją, wprowadza w stan zagubienia i wzmaga pragnienie samounicestwienia²¹. Obce miasto nie jest li tylko tłem, lecz awansuje do rangi przestrzeni przeżywania własnych porażek i zranień. Jest ono ściśle zintegrowane ze strumieniem świadomości Selmy. Powieść dokumentuje swoiste sprzężenie zwrotne między opisem metropolii a wewnętrznym samopoczuciem i samoświadomością kobiety. Wielkie miasto egzemplifikuje więc z jednej strony subiektywizm bohaterki, z drugiej zaś – poprzez swój gwar, anonimowość mas ludzkich, płataninę linii metra – funkcjonuje raz po raz jako czynnik potęgujący poczucie zagubienia i zagrożenia. Logiczną konsekwencją takiej konstrukcji wielkomiejskiego wyobcowania jest zamykający powieść zamach terrorystyczny w londyńskim metrze, którego uczestnikiem mimo woli jest też Selma, potwierdzając w ten sposób jednocześnie omniprezencję procesu globalizacji.

KRYZYS KOBIETY

Zarówno Sylwia, jak i Selma są kobietami przechodzącymi kryzys. W obu powieściach stan ten jest nakreślony wielowarstwowo i dotyczy różnych dziedzin życia prywatnego i społecznego. Obie bohaterki przeżywają rozterki związane z przerwaniem lub wypalonymi wieloletnimi związkami z mężczyznami. Pro-

¹⁵ Tamże, s. 356.

¹⁶ Tamże, s. 128.

¹⁷ Tamże, s. 204.

¹⁸ Tamże, s. 298.

¹⁹ STREERUWITZ, *Entfernung.*, s. 15.

²⁰ Tamże, s. 144.

²¹ Tamże, s. 105.

tagonistka Marlene Streeruwitz odkrywa podwójne życie swojego partnera Antona. Narracyjnym punktem wyjścia staje się fakt odejścia mężczyzny do innej kobiety i ujawnienie prawdy, że będzie miał z nią dziecko. Myśl o zdradzie, opuszczeniu i oszukaniu powraca w monologu bohaterki niczym obsesyjne fatum, stając się przyczyną myśli samobójczych i fantazji o samounicestwieniu. W kontekście porażki erotycznej i prokreacyjnej (Selma jest bezdzietna) kobieta określa samą siebie jako „wdowę swojego własnego życia”²².

Bohaterka Iwasiów nie roztrząsa kwestii swoich małżeńskich porażek z takim impetem i nachalnością jak Selma. Kryzys jej małżeństwa nakreślony jest wprawdzie z dużą wyrazistością i precyzją, przewija się jednak bardziej między wersami. Podobnie jak u Streeruwitz pojawia się tu wątek zdrady. Tomek, mąż Sylwii, zdradza ją wielokrotnie z różnymi kobietami. W jego męskiej strategii te liczne romanse, których nie jest w stanie się wyrzec, są ściśle powiązane z sukcesem zawodowym i finansowym²³. Przelotny seks z kobietami, które chciały robić karierę w jego firmie, jest wyznacznikiem władzy, daje mu poczucie większego panowania nad firmą i swoim życiem. Rzeczą charakterystyczną jest to, że poczucie zdrady wywołuje w Tomku wyrzuty sumienia, ale w jego mniemaniu nie przekreśla miłości i przywiązania do żony. Związki pozamałżeńskie nie stają się tym samym bezpośrednią przyczyną kryzysu małżeńskiego. Rozkład bliskości, który nie został przez autorkę opisany i nazwany wprost, a jedynie subtelnie wspomniany na marginesie introspekcji bohaterów, następuje od wewnątrz – jest wieloletnim i wieloetapowym procesem wypalenia i duchowo-cieleśnego oddalenia obojga partnerów. Na owo intymne oddalenie się od siebie niebagatelny wpływ wywierają przemiany społeczne. Technologizacja i wirtualizacja życia, dynamiczne neoliberalne procesy rynkowe stanowią dla Tomka atrakcyjne wyzwanie zawodowe i egzystencjalne, dla jego żony stają się jednak przyczyną apatii, zniechęcenia i poczucia, że za niczym już w życiu nie nadaża. Małżonkowie w całkiem odmienny sposób absorbują zmiany rzeczywistości, co w gruncie rzeczy oddala ich od siebie zewnętrznie i wewnętrznie, pozostawiając pustkę i zmęczenie: „Szło ku lepszemu, z jego punktu widzenia szło ku lepszemu. Z nią niestety było gorzej”²⁴.

Niepowodzenia w relacjach damsko-męskich łączą się integralnie z kryzysem tożsamości, w jakim tkwią obie bohaterki rzucone w realia „płynnej nowoczesności”²⁵. Zarówno Selma, jak i Sylwia przeżywają stan zawieszenia, pewną fazę przejściową,

²² Tamże, s. 24.

²³ IWASIOŃ, *Na krótko*, s. 152.

²⁴ Tamże, s. 11.

²⁵ Por. Z. BAUMAN, *Kultura w płynnej nowoczesności*, Warszawa: Agora 2011, s. 26.

co w dużej mierze utrudnia im określenie własnej tożsamości. Obie kobiety w wyniku przemian kulturowo-społecznych zostały „wydalone” ze stabilnych ram zawodowych. Selma utraciła pracę jako menedżerka kultury, Sylwia zaś w związku z upadkiem polonistyki na rodzimych uniwersytetach została zmuszona do „przebranzowienia się”²⁶. Jej praca na Wschodzie podyktowana jest raczej rozpaczliwą chęcią przetrwania w humanistyce aniżeli zawodową pasją czy zainteresowaniami.

Powodujący kryzys stan duchowego tranzytu obu bohaterek wiąże się ściśle z problemem starości, a zwłaszcza starzejącego się ciała. Powieść Austriaczki w sposób szczególnie ogniskuje się wokół przechodzenia czterdziestodziewięcioletniej bohaterki w okres starości, przy czym zauważyć należy, że wątek ten rozważany jest z wyraźnie feministycznej perspektywy. Selma odbiera swój wiek jako źródło problemów oraz jako swego rodzaju „straszny egzamin”²⁷. Na każdym kroku swojej prywatności i życia zawodowego przekonuje się o bolesnej prawdzie, że jej kobiece starzenie się oznacza dla społeczeństwa coś zupełnie innego niż starzenie się mężczyzny. Anton opuszcza ją dla kobiety dużo młodszej, która jest w stanie dać mu potomstwo. Także na polu zawodowym jej miejsce powierzone zostaje młodszej. Refleksje na temat przechodzenia w wiek starszy i obserwacja starzejącego się ciała dominują samoświadomość i postrzeganie rzeczywistości. W wielu miejscach ten natarczywy „samoogląd” prowadzi do świadomości utraty własnej podmiotowości, do poczucia rozpadu na szereg oddzielnych części²⁸. W książce Streeruwitz starość zostaje kobiecie „wpisana” w ciało zgodnie z tezą autorki, iż „ciało stanowi płaszczyznę, na której sprawowana jest władza”²⁹. Używając terminu „władza” (*die Macht*), pisarka ma na myśli moc konwencji i rytuałów społecznych, które bezwzględnie eliminują i wykluczają starzejące się kobiety. Dosłowność tej wykluczającej siły egzemplifikuje brutalna scena, w której trzech pijanych wyrostków uderza Selmę w głowę i obelżywie nazywa „bloody old bitch”³⁰. W powieści *Na krótko* problem starzenia się protagonistki nie ma aż tak wyraźnego cielesnego wymiaru. Główny akcent

²⁶ IWASIOŃ, *Na krótko*, s. 57.

²⁷ Por. S. BOVENSCHEN, *Älter werden. Notizen*. Frankfurt a. M.: Fischer Verlag 2009, s. 17.

²⁸ Wnikliwą analizę samorefleksji bohaterki *Entfernung*. nad starzejącym się ciałem przeprowadza w swojej monografii Joanna Drynda. Por. J. DRYNDA, *Spiegel-Frauen. Zum Spiegelmotiv in Prosatexten zeitgenössischer österreichischer Autorinnen*, Frankfurt a. M.–Berlin–Bern: Peter Lang 2012, s. 144-148.

²⁹ Marlene Streeruwitz używa sformułowania: „Körper als Landschaft der Machtausbübung”. Por. M. STREERUWITZ, *Mein Körper*, w: TAŻ, *Tagebuch der Gegenwart*, Wien–Köln–Weimar: Böhlau 2002, s. 66.

³⁰ TAŻ, *Entfernung*., s. 375.

w opisie przechodzenia w podeszły wiek położony jest na subiektywnym poczuciu niedopasowania i nienadążania za technologiami zmieniającymi się w sposób lawinowy. Sylwia z dużą ostrością spojrzenia konstatuje różnicę między tym, co było kiedyś jej bezpiecznym światem, a zmienioną diametralnie rzeczywistością XXI wieku. Bolesność upływu czasu i nieubłagalnego przechodzenia w inny stan artykułuje się bodaj najwyraźniej w jej macierzyńskich uczuciach, w głębokim lęku związanym z dorastaniem syna. Kobieta odczuwa przejście dziecka w dorosłość jako oddalenie i stratę: „Rwało ją w środku od tego poczucia straty”³¹. Symboliczny wymiar starzenia się można również odczytać w dręczących protagonistkę stanach utraty pamięci krótkotrwałej o nieznanym podłożu. Sylwia bagatelizuje początkowo banalne na pozór objawy, z czasem jednak potęguje się w niej poczucie zagubienia i zmęczenia. Przejściowe zaniki pamięci skutkują fizycznym zaniedbaniem. Protagonistka żali się podczas jednej z wizyt lekarskich, że zupełnie przestała dbać o swój wygląd. Nie przywiązując wagi do ubioru, fryzury i pielęgnacji ciała, przyzwala na owładnięcie jej osoby przez starość. Konsekwencją pogodzenia się z takim stanem jest atrofia woli, niemożność podjęcia decyzji i dokonania radykalnej zmiany w swoim życiu³². Męczące Sylwię „stany zaciemnienia, wymazania”³³ mają w powieści ważny wymiar symboliczno-społeczny. Bohaterka nie jest w swojej dolegliwości przypadkiem odosobnionym. Wręcz przeciwnie, jak stwierdza: „fora internetowe pęczniały od podobnych opisów, ludzkość zdawała się chorować na wielką demencję, na zaniki pamięci krótkotrwałej o różnej etiologii”³⁴. W kontekście opisanych przez Iwasiów wielkich przemian wywołanych nowoczesnymi technologiami, a także wskutek stawianych przez nie nowych wymagań, amnezja odczytana może być jako swoista forma ucieczki czy też obrony przed narastającym tempem życia i natłokiem informacji.

Kryzys egzystencjalny kobiet powiązany jest, tak w książce Polki, jak i Austriaczki, z kryzysem kulturowym. W *Na krótko* przejawia się on w zapaści życia uniwersyteckiego oraz marginalizowaniu i wypieraniu humanistyki ze świadomości społecznej. Podobne wykluczanie kultury ze sfer publicznie przydatnych i pożytecznych staje się źródłem zawodowej i osobistej frustracji Selmy, która przestaje wierzyć w sens zajmowania się teatrem.

³¹ IWASIÓW, *Na krótko*, s. 172.

³² Por. tamże, s. 267.

³³ Tamże, s. 59.

³⁴ Tamże, s. 60.

KRYZYS KULTURY – KRYZYS KOBIECOŚCI

W powieści austriackiej autorki refleksje na temat kryzysu teatru i upadku sztuki zajmują miejsce centralne. Selma, będąca do niedawna czołowym dramaturgiem prestiżowego wiedeńskiego festiwalu teatralnego i wykwalifikowaną znawczynią międzynarodowej sceny teatralnej, odbiera zawodową porażkę jako osobisty kryzys swojej kobiecości. Patrząc z dystansu, jako osoba, która straciła ugruntowaną przez lata pozycję, bohaterka krytycznie ocenia neoliberalne reguły, jakimi kieruje się instytucja współczesnego teatru. Teatr zaabsorbował bowiem wojnę toczoną przeciwko podmiotowi ludzkiemu do sfery sztuki. Zgodnie z regułami biznesu utartymi na wolnym rynku gospodarczym uprzywilejowana pozycja przyznawana jest kobietom młodym i atrakcyjnym, takim, które wiedzą, jak należy „prawidłowo wyświadczać przysługi”³⁵. W tym kontekście Selma jako dramaturg teatralny reflektuje swoją rolę w sposób następujący: „O tym, że była kobietą, dowiadywała się wyłącznie poprzez problemy. [...] Poprzez niemożności i przeszkody”³⁶. Życie teatralne uzależniło się całkowicie od sponsorów, o których pieniądze należało zabiegać lub wręcz żebrać³⁷. Frustrację bohaterki dodatkowo pogłębia skonstatowany przez nią zanik sztuki krytycznej, której protektorką była przez lata. Jej próby przeforsowania inscenizacji sztuk brytyjskiej autorki Sarah Kane stanowią nie tylko wyzwanie zawodowe, lecz są w szerszym znaczeniu walką o sztukę krytyczną, niepokorną i jątrzącą. W postaciach sztuk brytyjskiej dramatopisarki dostrzega ona bowiem ucieleśnienia „podmiotów nowoczesności”³⁸, takich, „które same ze sobą uwikłane są w sadystyczny klincz. Które są wobec siebie samych egzekutorami władzy. Jednocześnie sędziami i katami wobec siebie”³⁹. Najdotkliwszym rozpoznaniem protagonistki staje się fakt, że tego rodzaju sztuka nikogo współcześnie nie ciekawi i że żaden teatr nie jest zainteresowany realizacją tego typu niewygodnego projektu. Naczelną zasadą, jaką kieruje się „przemysł” teatralny, jest bowiem komercja, wygodny konsumpcjonizm i zaspokajanie niskich potrzeb i uczuć publiczności. Sztuka przetransformowana została w pewien rodzaj „uzupełnienia stylu życia”⁴⁰. Publiczność, która – jak wspomina Selma – jeszcze w latach 80. XX wieku zdolna była do oburzenia z powodu kontrowersyjnych treści, obecnie akceptuje wszystko, co

³⁵ STREERUWITZ, *Entfernung*, s. 268.

³⁶ Tamże, s. 207. Tłumaczenie autorki artykułu.

³⁷ Tamże, s. 205.

³⁸ Tamże, s. 215.

³⁹ Tamże.

⁴⁰ Tamże, s. 92.

oferowane jest jej na scenie. „Konsumenci kultury” stali się, mówiąc za Zygmuntem Baumanem, „wszystkożerni”⁴¹. Ceną takiego konformizmu jest sztuka, która spełnia funkcję „podwójnego lustra. Z przodu kultura, z tyłu zaś pornografia”⁴². To właśnie ów „pornograficzny realizm sztuki”⁴³, swoista fuzja klubu nocnego i teatru są tym, co Selma odbiera jako największą porażkę współczesnej kultury. Konstatując kryzys sztuki krytycznej, bohaterka rewiduje również swoją rolę menedżerki kultury. Poprzez wieloletnią pracę w tej branży doskonale opanowała strategię dopasowywania się do neoliberalnych reguł gry, które zawładnęły teatrem. Przymykała oczy na perwersyjny realizm, zaspakajający najniższe żądze publiczności w imię zasady, że niczego nie wolno ukrywać, natomiast sztuka musi kierować się nieograniczoną wolnością. Dopiero dystans porażki pozwolił jej dostrzec swoisty *circulus vitiosus* takich reguł. Zasada wolności w sztuce posłużyła umocnieniu władzy. Struktury panowania i sprawowania władzy, jakimi kierują się wszystkie sektory wolnego rynku i polityki, weszły niejako tylnymi drzwiami do uświęconej przestrzeni sztuki⁴⁴, przeobrażając ją w towar czekający na nabywcę i konsumenta⁴⁵.

Kryzys kultury, o którym pisze Inga Iwasiów, wyraża się w zapaści środowiska uniwersyteckiego wtłoczonego w biurokratyczny matrix czasów KRK⁴⁶, w szczególności zaś dotyczy on kierunków humanistycznych, w tym polonistyki, które „ciężko dysz[a] za peletonem mistrzowskich dyscyplin”⁴⁷ i utrzymywane są „na garnuszku dochodowych kierunków”⁴⁸. Taka futurystyczna diagnoza nie jest niestety czystą fantazją literacką czy też fatalistycznym prorocstwem. Iwasiów pisze raczej o problemach, które już od jakiegoś czasu stanowią naszą rzeczywistość. Korzystając z wolności fikcji literackiej, autorka przelewa na karty powieści swoje własne doświadczenia wykładowczyni uniwersyteckiej, konstruując jednocześnie ważną powieść egzystencjalno-obyczajową o konsekwencjach tego pogłębiającego się stanu wykorzeniania kultury. W humanistyce przyszłości jedynie wyostają się jej aktualne problemy. W historii opowiedzianej przez pisarkę Polska ostatecznie dołącza do Zachodu, który oznacza ultranowoczesność, wirtualizację filologii i wprowadzanie przerośniętego do granic absurdu

⁴¹ BAUMAN, *Kultura w płynnej nowoczesności*, s. 18.

⁴² STREERUWITZ, *Entfernung.*, s. 178.

⁴³ Tamże.

⁴⁴ Tamże, s. 268.

⁴⁵ Por. BAUMAN, *Kultura w płynnej nowoczesności*, s. 30.

⁴⁶ KRK oznacza Krajowe Ramy Klasyfikacji, tj. sporządzany przez uczelnie opis kwalifikacji zdobywanych w systemie szkolnictwa wyższego, który ma pomóc w modelowaniu rynku pracy.

⁴⁷ BAUMAN, *Kultura w płynnej nowoczesności*, s. 8.

⁴⁸ Tamże, s. 23.

systemu administracyjnego i biurokratycznego, który zmusza humanistów do wyrażania wszystkiego we wskaźnikach, ankietach i benchmarkach⁴⁹. Na polonistykę nie ma już naboru, a studenci, kształceni głównie w systemie e-wykładów, to „niedobitki”, „nieuleczalne przypadki miłośników książek i sztuki, ostatnio liczące na pracę w działach muzealnych, tworzonych w każdej miejscowości”⁵⁰. Polonistom nie przyznaje się już grantów, co ostatecznie potwierdza bezproduktywność i archaiczność tego i podobnych kierunków. Coraz więcej wykładowców zmuszonych jest do przechodzenia na kontrakty finansowane ze specjalnych programów. Stary etos pracy uniwersyteckiej, polegający na pisaniu artykułów i książek, traci zupełnie znaczenie, a dawne konferencje naukowe zastąpione zostają przez odbywające się w cyberprzestrzeni telekonferencje. Tak nakreślony kryzys humanistyki ma w *Na krótko* wyraźne kobiece oblicze. Wobec wysokiego sfeminizowania tego obszaru kultury to właśnie kobiety dotknięte zostają najdotkliwiej przez zanikanie kierunków humanistycznych. W konsekwencji wiele z nich rzuca pracę, przechodzi do rzemiosła lub wybiera „karierę domową, otoczoną kultem wspomagany przyzwoitą pensją”⁵¹. Sylwia wybiera przebranie i decyduje się na udział w muzealniczym programie unijnym, którego sensowność budzi w niej poważne wątpliwości. Kobieta pozostaje na finansowym utrzymaniu męża, a swoje zadanie muzealnicze odczytuje jako „ochłap rzucony skazanym na wymarcie humanistom unijnym”⁵². Powszechne zmarginalizowanie humanistyki protagonistka odbiera, podobnie jak bohaterka austriackiej powieści, jako osobistą porażkę, degradację jej osoby i kobiecości. Skazana na utrzymanie przez męża i cierpiąca wewnątrz z powodu jego zdrad, nie znajduje oparcia w upadłym prestiżu profesury literaturoznawczej. Jej zawód traktowany jest raczej jako „nieszkodliwe hobby”⁵³. To powszechne deprecjonowanie zawodu nauczycielki akademickiej i humanistki odbiera kobiecie energię życiową i wszelkie siły twórcze. Od roku nie napisała niczego, przestała uczestniczyć w konferencjach, nie jest w stanie dokończyć rozpoczętej przed laty monografii, a zajęcia ze studentami stały się dla niej, z powodu kłopotów z pamięcią, uciążliwym obowiązkiem. Bohaterka Ingi Iwasiów rozpada się wewnątrz i w identyczny sposób jak Selma Brechthold cierpi na grożącą autodestrukcją atrofię woli. Jej zawodowe wyjazdy „na krótko” stają się jedyną formą egzystencji, na którą może sobie chwilowo pozwolić.

⁴⁹ Tamże, s. 20.

⁵⁰ Tamże, s. 18.

⁵¹ Tamże, s. 57.

⁵² Tamże, s. 291.

⁵³ Tamże, s. 112.

PODSUMOWANIE

Kobiece osamotnienie i wykluczenie obu bohaterek ma wiele cech uniwersalnych i ponadczasowych. Zarówno u Ingi Iwasiów, jak i u Marlene Streeruwitz kluczową rolę odgrywa tęsknota za kontaktem, rozmową i zwyczajną międzyludzką bliskością. Refleksją łączącą obie powieści jest diagnoza kondycji współczesnej kobiecości w powiązaniu z aktualnymi przemianami społecznymi i kulturowymi. W świecie coraz dynamiczniejszej technologizacji, digitalizacji, biurokratyzacji i wzrastającego znaczenia praktycznej fachowości kwalifikacje kształcone przez humanistykę, takie jak wrażliwość moralna i estetyczna, zdolność przenikliwej interpretacji i wartościującej oceny rzeczywistości, boleśnie tracą na znaczeniu. Kobiety, które dzięki prawom osiągniętym przez ruchy emancypacyjne XX wieku uzyskały wolny dostęp do świata kultury i życia uniwersyteckiego, stają obecnie w obliczu kryzysu tych sfer, co zmusza je do nowego samookreślenia.

Kryzys kobiety w kulturze, którego przejawy i skutki portretują obie powieści, odczytać należy w szerszym kontekście kryzysu stabilności. W końcu XX wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku w różnych obszarach życia indywidualnego i zbiorowego w sposób szczególnie nasiliły się przejawy niestabilności i niepewności, na które niebagatelny wpływ ma m.in. digitalno-wirtualna dominanta współczesnego świata. W ostatnich latach liczne kryzysy na rynkach finansowych, wywołane przez neoliberalizm i globalizację, transformacje na rynkach pracy, katastrofy przyrodnicze, strach przed wojnami i zamachami terrorystycznymi na trwałe zmieniły kondycję człowieka współczesnego i sposób pojmowania rzeczywistości. O ile liczne załamania ekonomiczne, przejawiające się niestabilnością zatrudnienia, fluktuacją rynków pracy i bankructwami finansowymi w równej mierze dotyczą kobiet i mężczyzn, o tyle kryzys kultury, chociaż dotyczący w ostateczności całej kondycji człowieka, w sposób szczególnie dotyka aktualnie kobiet. Jak ukazują to obie powieści, kobiety, dominując sfery humanistyki i kultury, zyskały wprawdzie przywilej krytycznej, nonkonformistycznej interpretacji zastanej rzeczywistości, jednak tym samym wykluczone zostały poza nawias władzy i wpływów. Użyteczność, zysk, dostęp do wymiernych korzyści ekonomicznych pozostają przywilejami mężczyzn. Nieprzypadkowo w obu powieściach właśnie mężczyznom, mężowi Sylwii i partnerowi życiowemu Selmy, udaje się bez szwanku przetrwać te digitalno-ekonomiczne transformacje świata ponowoczesnego. W „płynnej nowoczesności”⁵⁴ najskuteczniejszą strategią prze-

---

⁵⁴ Por. Z. BAUMAN, *Liquid Modernity*, Cambridge: Polity Press 2000 (wyd. pol.: *Płynna nowoczesność*, przeł. T. Kunz, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2006).

trwania okazuje się strategia Don Juana, o której mówi Zygmunt Bauman w rozmowie z Keith Tester: „Aby sprostać wymogom współczesnej nowoczesności i udowodnić swoją wartość rynkową, trzeba wykazywać się elastycznością, mobilnością, gotowością reagowania na każde wyzwanie i zaczynania wszystkiego od nowa. Życie pojmowane jest jako seria ciągle nowych początków”⁵⁵. Ani Selma, ani Sylwia nie są jednak na taki model życia gotowe. Dlatego też nowy początek okupiony jest głębokim kryzysem egzystencjalnym i zagubieniem duchowym. Otwarte zakończenia powieści austriackiej i polskiej autorki pozostawiają los obu kobiet jako bliżej nieokreślony w analogii do aktualnych przemian społeczno-kulturowych, których finału nie sposób jeszcze przewidzieć.

BIBLIOGRAFIA

LITERATURA ŹRÓDŁOWA

- IWASIÓW I.: Na krótko, Warszawa: Wielka Litera 2012.
STREERUWITZ M.: Entfernung., Frankfurt am Main: Fischer Verlag 2006.

LITERATURA PRZEDMIOTU

- BAUMAN Z., TESTER K.: O pożytkach z wątpliwości. Rozmowy z Zygmuntem Baumanem, Warszawa: Wydawnictwo Sic! 2003.
BAUMAN Z.: Kultura w płynnej nowoczesności, Warszawa: Agora 2011.
BAUMAN Z.: Liquid Modernity. Cambridge: Polity Press 2000. (Pol.: Płynna nowoczesność, przeł. T. Kunz, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2006).
BOVENSCHEN S.: Älter werden. Notizen. Frankfurt am M.: Fischer Verlag 2009.
DRYNDĄ J.: Spiegel-Frauen. Zum Spiegelmotiv in Prosatexten zeitgenössischer österreichischer Autorinnen, Frankfurt am M.–Berlin–Bern: Peter Lang 2012.
HARENBERG S.: Liebe, Sexualität, Erotik? „Verführungen. 3. Folge Frauenjahre“ von Marlene Streeruwitz, w: Lustfallen. Erotisches Schreiben von Frauen, red. Ch. Kalkuhl, W. Solms, Bielefeld: Aisthesis Verlag 2003, s. 49-57.
HAB U., STREERUWITZ M.: „die leerstelle zu sehen. Das wäre es.“ Ein Gespräch über das Theater. W: M. Streeruwitz. Text + Kritik, red. H.L. Arnold, München: Richard Boorberg Verlag 2004, s. 59-65.
IWASIÓW I.: Kresy w twórczości Włodzimierza Odojewskiego. Próba feministyczna, Szczecin: JotA 1994.
IWASIÓW I.: Opowieść i milczenie. O prozie Leopolda Tyrmanda, Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego 2000.
IWASIÓW I.: Rewindykacje. Kobieta czytająca dzisiaj, Kraków: Universitas 2002.

---

⁵⁵ Z. BAUMAN, K. TESTER, *O pożytkach z wątpliwości*, Warszawa: Wydawnictwo Sic! 2003, s. 117.

- LLOSA M. V.: Wie Froschhaut in der Sonne. Die Kultur der Zukunft wird von Frauen bestimmt, „Die Süddeutsche Zeitung“ 1994, nr 231
- LORENZ D. C. G.: Feminismus als Grundprinzip und Autorenposition bei Marlene Streeruwitz, w: „Aber die Erinnerung davon.“ Materialien zum Werk von Marlene Streeruwitz, red. J. Bong, R. Spahr, O. Vogel, Frankfurt am Main: Fischer Verlag 2007, s. 51-74.
- STREERUWITZ M.: Können. Mögen. Dürfen. Sollen. Wollen. Müssen. Frankfurter Poetikvorlesungen, Frankfurt am M.: Suhrkamp 1998.
- STREERUWITZ M.: Mein Körper, w: TAŻ, Tagebuch der Gegenwart, Wien–Köln–Weimar: Böhlau 2002.
- STREERUWITZ M.: Sein. Und Schein. Und Erscheinen. Tübinger Poetikvorlesungen, Frankfurt am Main: Suhrkamp 1997.
- Wywiad Anki Król z Inga Iwasiów dla FEMINOTEKI: http://www.feminoteka.pl/readarticle.php?article_id=1184, (5.11.2012).

FRAUENPORTRAIT MIT DER KRISE DER KULTUR IM HINTERGRUND:
ZU MARLENE STREERUWITZ' *ENTFERNUNG*. (2006)
UND INGA IWASIÓWS *NA KRÓTKO* (2012)

Zusammenfassung

Der vorliegende Beitrag beschäftigt sich mit der vergleichenden Analyse von zwei zeitgenössischen Romanen: der österreichischen Autorin Marlene Streeruwitz *Entfernung*. und der polnischen Schriftstellerin Inga Iwasiów *Na krótko*. Die Grundlage für die komparatistische Herangehensweise bildet die in beiden Prosatexten zentrale Diagnose über die Kondition der Weiblichkeit in Querverbindung mit der durch soziale Prozesse herbeigeführten Krise der Kultur. Der im Zuge der Emanzipationsprozesse des 20. Jahrhunderts durchgesetzte Andrang der Frauen in die akademische Humanistik sowie in zahlreiche Kunstbereiche erweist sich gegenwärtig als Sackgasse. Humanistik wird zusehends konkurrenzunfähig und verliert schmerzhaft an Bedeutung im Vergleich zu anderen, Profit sichernden Fachrichtungen. Viele Bereiche der Kunst wie etwa der Theaterbetrieb, von dem Streeruwitz' Roman handelt, geraten in Abhängigkeit von Geld stiftenden Machthabern, werden gefährlich kommerzialisiert und verlieren ihren kritischen Impetus. Die darin involvierten Frauen werden demonstrativ aus Finanz- und Machtbereichen der „flüchtigen Moderne“ (Z. Bauman) ausgespart und bleiben gleichermaßen beruflich wie privat auf der Strecke.

Zusammengefasst von Anna Rutka

A PORTRAIT OF A WOMAN WITH A CRISIS OF CULTURE IN THE BACKGROUND:
MARLENE STREERUWITZ *ENTFERNUNG*. (2006)
AND INGA IWASIÓW *NA KRÓTKO* (2012)

Summary

This paper is a comparative analysis of two contemporary novels — by the Polish author Inga Iwasiów *Na krótko* and the Austrian writer Marlene Streeruwitz *Entfernung*. A reflection that both novels have in common is a diagnosis of the condition of contemporary womanhood in relation to current social and cultural transformation. In the world of more and more dynamic technologisation, digitalisation, bureaucratisation and increasing significance of practical specialist knowledge, qualifications encouraged by humanities, such as moral and aesthetic sensitivity, ability to perceptively

---

interpret and evaluate the reality, become considerably less important. As a result of the rights achieved in the course of the 20th century emancipation movement women gained free access to culture and universities. Nowadays, they face a crisis of the above mentioned areas, which forces them to redefine themselves.

Translated by Agnieszka Bidas

Słowa kluczowe: Marlene Streeruwitz *Entfernung.*, Inga Iwasiów *Na krótko*, współczesna powieść polska i austriacka, kryzys kultury, kryzys kobiecości.

Schlüsselbegriffe: Marlene Streeruwitz *Entfernung.*, Inga Iwasiów *Na krótko*, polnischer und österreichischer Gegenwartsroman, Kulturkrise, Krise der Weiblichkeit.

Key words: Marlene Streeruwitz *Entfernung.*, Inga Iwasiów *Na krótko*, contemporary Polish and Austrian novel, crisis of culture, crisis of femininity.